

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-76>

УДК 371.38

Баліка М.В.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті розглянуто основні тенденції розвитку сучасних підходів до підвищення якості сучасної освіти за рахунок впровадження у навчальний процес інтерактивних методів навчання. Обґрунтуванню доцільності та ефективності використання інтерактивних методів і форм навчання на уроках української мови у початковій школі. Інтерактивні методи навчання дозволяють вирішувати такі завдання: активно включити кожного учня в процес засвоєння навчального матеріалу; підвищити мотивацію до навчання; навчити навичкам успішного спілкування (вміти слухати і чути один одного, вибудовувати правильно діалог, задавати питання на розуміння); розвивати навички самостійної навчальної діяльності: визначити провідні та проміжні завдання, вміти передбачати наслідки власного вибору, та об'єктивно оцінювати; виховувати лідерські якості; вміти працювати разом з командою та в команді; вміти приймати на себе відповідальність за спільну і власну діяльність по досягненню тих чи інших результатів. Розглянуто особливості використання інтерактивних методів навчання у початковій школі на уроках української мови. Розкриті загальні аспекти проведення уроків української мови у початковій школі. Визначено методичні засади залучення інтерактивних методів навчання на уроках української мови. Проаналізовано ефективність впроваджених заходів.

Ключові слова: інтерактивне, інтерактивність, метод, засіб, мова, освіта, дидактика, педагогіка.

Balika Marina

Izmail State Humanitarian University

METHODICAL ASPECTS OF USING INTERACTIVE METHODS OF LEARNING IN UKRAINIAN LANGUAGE IN PRIMARY SCHOOL

Summary. The article considers the main tendencies of development of modern approaches to improving the quality of modern education through the introduction of interactive teaching methods in the educational process. Rationale for the expediency and effectiveness of the use of interactive methods and forms of teaching in the Ukrainian language lessons in elementary school. Interactive teaching methods allow to solve the following tasks: to actively involve each student in the process of mastering the educational material; increase motivation for learning; to teach the skills of successful communication (to be able to listen and hear each other, to build a proper dialogue, to ask questions for understanding); to develop skills of independent educational activity: to define leading and intermediate tasks, to be able to anticipate consequences of own choice, and to evaluate objectively; nurture leadership qualities; be able to work with team and team; be able to take responsibility for the joint and personal activities to achieve certain results. The joint activity of students in the learning process, the development of educational material means that everyone makes their own individual contribution, there is an exchange of knowledge, ideas, ways of activity. The purpose of interactive learning is to create comfortable learning environments in which the student feels successful, his intellectual perfection, which makes the educational process itself productive. This type of training is characterized by the fact that the communication process takes place «on an equal footing», where all participants of such communication are interested in it and are ready to exchange information, express their ideas and solutions, discuss problems and defend their point of view. The concepts are: «interactive», «interactivity», «teaching methods». The peculiarities of using interactive teaching methods in elementary school in the Ukrainian language are considered. The general aspects of conducting Ukrainian language lessons in elementary school are revealed. Methodical foundations for engaging interactive teaching methods in Ukrainian language are defined. The effectiveness of the implemented measures is analyzed.

Keywords: interactive, interactivity, method, means, language, education, didactics, pedagogy.

Постановка проблеми. У сфері вітчизняної освіти на даний момент відбуваються глибокі зміни. НУШ пред'являє до змісту, умов і результатів навчання високі вимоги, яких важко досягти, ґрунтуючись тільки на традиційні методи навчання. Одним із способів вирішення даної проблеми є широке впровадження в освітній процес інтерактивних методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні аспекти використання інтерактивних методів навчання у початковій школі представлені в роботах вітчизняних і зарубіжних учених таких як Г. Фріц, Г. Пономарьова, О.О. Пометун [9], Л. Пироженко, а також Р. Оришин, Л. Залюбовська [6] класифікують інтерак-

тивні методи навчання на основі їх комунікативних функцій, розділяючи їх на групи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що проблема навчання лексичному аспекту української мови є однією з провідних в методичці і на цей момент розроблена величезна кількість різних способів навчання лексично, питання про можливість використання інтерактивних методів у навчанні на уроках української мови в початковій школі залишається мало розробленим. Саме це й зумовило вибір напрямку дослідження, та робить обрану тему роботи досить актуальною.

Мета статті з'ясувати роль інтерактивних методів, можливість формувати ключові, ком-

петентності: мовленнєву, соціокультурну, діяль-нісну, комунікативну, інформаційну; описати власне-практичний досвід, де апробовано вико-ристання інтерактивних методів навчання на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що термін «інтерактивна педагогі-ка» відносно новий. Цей термін був введений в 1975 німецьким дослідником Гансом Фріцем. Лінгвістичне тлумачення слова, представлено в іноземних словниках, говорить нам те, що по-няття «інтерактивність», «інтерактив» надходить з англійської мови. «Inter» – взаємодія, «act» – діяти [5]. Про інтерактивність в навчанні можна сказати що це здатність до взаємодії під час бесі-ди, діалогу, дії. Згідно з тим, в дослівному розу-мінні «інтерактивним» може бути названий ме-тод, в якому учень є учасником [11]. Який щось робить: каже, моделює, пише, малює і т.д., тобто не виступає тільки слухачем, спостерігачем, а бере активну участь в тому що відбувається.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес здійснюється шляхом по-стійної, активної взаємодії між усіма учнями. Це взаємонавчання, де і учень, і вчитель мають рівні права, та є рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлектують з при-воду того, що вони знають, вміють і здійснюють це. Вчитель в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасилітатор, який ніколи не зупиняє навчаль-ний процес на собі. Головним в процесі навчання є зв'язок між учнями, їх взаємодія і співпраця. Хороші результати навчання досягаються вза-ємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе відповідальність за результа-ти навчання [3].

Організація такого навчання прокладає мо-делювання життєвих ситуацій, використання ро-льових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу становища та відповідної ситуації тощо.

Набутий уже сьогодні досвід в Україні та за-кордоном свідчить про те що інтерактивні мето-ди слугують для інтенсифікації і для покращен-ня навчального процесу.

Вони дають змогу учням:

- полегшити процес засвоєння знань;
- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до вивчення навчального матеріалу;
- формулювати власну думку, та виражати її правильно, вміти доводити свою точку зору, дис-кутувати та аргументувати;
- створювати різні соціальні ситуації і збага-чувати власний соціальний досвід за допомогою різних життєвих ситуацій;
- слухати іншу людину, поважати альтерна-тивну думку, прагнути до діалогу;
- вчитися будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати кон-фліктів, розв'язувати, шукати компроміси;
- знаходити розв'язання проблем, розвивати навички проектної діяльності, самостійної робо-ти, виконання творчих робіт [4].

До того ж, використання інтерактивних ме-тодів дозволяє здійснити ідею співробітництва тих, хто навчається і тих хто навчає, вчить їх конструктивній взаємодії, спомагає оздоровлен-ню психологічної атмосфери на уроці, створює

доброзичливу атмосферу та підвищує мотивацію учнів до навчання.

На сьогодні в Україні вже відомо і розкрито щонайменше чотири групи методів, і у кожній з них налічується до 10 різних підходів. Тому їх практичне використання потребує відповідної обізнаності від учителя. Крім того, кожен з ме-тодів вимагає точної реалізації крок за кроком з обов'язковим прогнозуванням результатів, тобто технологічного підходу, що неможливо без спеціальної фахової підготовки вчителя до орга-нізації інтерактивного навчання.

До інтерактивного навчання не можна відно-ситися як до універсального засобу викладання й схилитися до переведення всього процесу на-вчання на «інтерактивні рейки». Говорити про застосування інтерактивних методів викладан-ня потрібно логічно. Проблемою також готов-ність, як учителя, так і учнів до цього виду робо-ти. Тому потрібно розпочинати з налагодження контакту з учнями. «Виклад матеріалу у вигляді лекцій не найкращий спосіб встановлення кон-такту з учнями, – пишуть американські педагоги М. Гендель та І. Фіні [7], – учнів треба залуча-ти до дискусії й спонукати ставити запитання. Якщо вони надто боязкі або не можуть сформу-лювати запитання, викладач мусить сам ставити запитання й стимулювати обговорення».

Педагогічні технології реалізують цілі інтер-активності: мотивацію і активізацію учнів, за-безпечення «зворотного зв'язку», створення на занятті комунікативних умов, наближених до ре-ального життя. Вчитель є фасилітатором, він не дає готові знання, а спонукає учнів до активного вирішення проблем. Спроби класифікації інтер-активних методів навчання різні. Г. Пономарь-ова [10] виділяє три види інформаційного обміну:

- 1) екстрактивний, коли інформація йде від суб'єкта навчальної системи до учню, не прони-каючи всередину нього;
- 2) інтраактивний, коли інформація йде на учня, викликає у нього активність, закриту все-редині нього;
- 3) інтерактивний, коли інформація проникає в свідомість учня, викликає його активну діяльність і породжує зворотний продукт розумової діяльності.

Вона ж визначає в своєму дослідженні три технології, наділені ознаками інтерактивності:

1. Ігрова. ця технологія базується на ідеї роз-витку в учнів творчого мислення. Гра мотивує діяльність, підвищує мотивацію, знімає «психо-логічні бар'єри», створює атмосферу змагання, мобілізує творчий потенціал учнів.

2. Навчання у співпраці. Кооперація і вза-ємодія сприяють формуванню в учнів умінь пра-цювати в групі, чути один одного, координувати свої дії з іншими.

3. Розвитку критичного мислення. У учнів по-винні бути сформовані мотивація, логіка, само-стійність, структурованість і результативність мислення. ці технології універсальні як для навчання лексиці, так і говоріння в початковій і середній школі, так як застосовні до будь-якої теми, навчального матеріалу і віком [8].

О.О. Пометун, Л. Пироженко [3], а також Р. Орицин, Л. Залюбовська [6] класифікують ін-терактивні методи навчання на основі їх комуні-кативних функцій, розділяючи їх на три групи:

1) дискусійні методи (діалог, групова дискусія, розбір і аналіз життєвих ситуацій);

2) ігрові методи (дидактичні, творчі, в тому числі ділові, рольові, організаційно-діяльні ігри);

3) психологічна група інтерактивних методів – тренінгові (сенситивний і комунікативний тренінги).

Використовуючи інтерактивні методи, педагогу слід пам'ятати, що він тільки регулює процес і займається його загальною організацією, а інші функції повинен виконувати учень: вступати в комунікацію один з одним, спільно вирішувати поставлені завдання, долати конфлікти.

На думку В. Щербина [1], використання в навчанні інтерактивних методів передбачає наступну логіку навчальної діяльності: мотивація – формування нового досвіду – його осмислення через застосування – рефлексія. Виходячи з вищесказаного, інтерактивні методи є придатними для навчання говорінню в рамках групової роботи.

Розкриємо сутність найбільш цікавих та ефективних інтерактивних методів навчання, що використовуються у викладанні української мови на сучасному етапі [2].

Інтерактивний метод «сінквейн» являє собою складання специфічного неримованого вірша з п'яти рядків. При цьому кожен рядок пишеться згідно з визначеними вимогами:

– перший – одне слово (іменник), що позначає тему сінквейна;

– другий – два слова (зазвичай імена прикметники, рідше – причастя), що описують головну тему;

– третій – три дієслова, що виражають дії в рамках даної теми;

– четвертий – закінчена фраза (афоризм, цитата, крилатий вислів, прислів'я або самостійно складена фраза), що несе в собі ставлення автора до теми;

– п'ятий – одне слово, яке є синонімом до теми.

Багато авторів відзначають широкий спектр можливостей даного методу в рішенні освітніх завдань. Так, А. Цимбалару відзначає його ефективність в постановці теми уроку, узагальненні роботи по певному етапу уроку або вивченої теми і перевірці домашнього завдання.

Використання даного методу в процесі навчання лексичної сторони мови сприяє актуалізації та закріплення вивчених лексичних одиниць, розширення активного словникового запасу учнів, вдосконалення навичок використання в мові синонімів і антонімів, а також розкриття творчого потенціалу кожного учня. Варіанти завдань, наочно демонструють практичне застосування даного методу на уроках англійської мови в початковій школі, можуть бути наступними: скласти сінквейн, включаючи в нього вивчені на уроці слова; заповнити пропуски в сінквейні; скласти сінквейн з даних слів; відредагувати сінквейн; скласти сінквейн-загадку по темі і ін.

2. Метод «мозковий штурм» («мозкова атака», – brainstorming) передбачає оперативне вирішення проблемного питання на основі творчої активності учасників обговорення, яким пропонується знайти якомога більше шляхів, ідей, способів, в тому числі самих фантастичних

і непередбачуваних, для його рішення. Зафіксувавши запропоновані ідеї на дошці або аркуші паперу, проводиться їх аналіз та обговорення. Найчастіше школярі вважають за краще не висловлювати власних думок, побоюючись оцінки оточуючих. Однак, використання в навчанні методу «мозкового штурму» сприяє розкріпаченню учнів, ю комплексів, розвитку ініціативності [2]. В процесі роботи над оволодінням лексики даний метод може використовуватися з метою актуалізації лексичного матеріалу.

3. Сутність такого методу навчання, як «кластер» («карта понять», «асоціограма», -mind map) полягає у виділенні смислових одиниць теми і їх графічному оформленні у вигляді сузір'я, пучка, грона. У центрі листа записується ключове поняття, а навколо – слова, словосполучення, образи, факти, ідеї, що асоціюються з ним і розкривають його зміст. В результаті відбувається систематизація, структурування матеріалу, встановлення логічних зв'язків між компонентами. Даний метод в навчанні лексики може бути використаний при введенні нових лексичних одиниць, активізації вживання лексики в мові, а також на етапах закріплення і систематизації лексичного матеріалу. Формулювання завдань можуть бути такими, як: скласти з даних слів і виразів кластер; доповнити кластер; визначити відносини між компонентами кластеру і ін.

4. Метод «фішбоун» («риб'ячий скелет», «риб'яча кістка» – fishbone) розглядається, як варіант ментальної карти. В його основі – схема в вигляді риб'ячого скелета, де «голова» символізує проблему, яка розглядається, «кістки» – причини і факти, що розкривають суть даної проблеми, а «хвіст» – висновок, до якого прийшли в результаті. Включення методу «фішбоун» в процес навчання сприяє розвитку в учнів умінь працювати з інформацією, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, узагальнювати і робити висновки.

5. Метод «Броунівський рух» передбачає вільне пересування учнів по класу з метою пошуку відсутніх даних, відповідей на поставлені питання, ідей і способів вирішення певної задачі і т.ін. Паралельно з пошуком інформації відбувається відпрацювання лексичного матеріалу і вивчених граматичних конструкцій.

6. Інтерактивний метод «карусель». Під час використання цього методу здійснюється утворення двох кілець: внутрішнього (сидять нерухомо учні) і зовнішнього (учні, що змінюють пару). Певний проміжок часу учні ведуть діалог в парі, обмінюючись інформацією, думками, ідеями, після відбувається зміна партнерів. Можливий і інший варіант: утворення одного кола учнів. В такому випадку відбувається зміна сторін не партнерів, а завдань, які кожен учень виконує самостійно. Даний метод дозволяє динамічно і комплексно відпрацьовувати лексико-граматичні навички, вдосконалювати навички говоріння та аудіювання.

7. «Акваріум» – інтерактивний метод навчання, що представляє собою свого роду міні-спектакль, в якому розділені на групи по 3-5 чоловік навчаються по черзі займають місце «акторів» і «глядачів». Група «акторів» у відповідності з отриманим завданням в центрі класу органі-

зовує обговорення чи дискусію, інсценує запропоновану ситуацію, розіграє діалог і т.ін. Решта навчаються, тобто «Глядачі» не втручаються в процес, а уважно слухають і роблять позначки. Після завершення виступу організовується його спільне обговорення, відповіді на питання, виконання завдань і т.ін. Після цього місце в «Акваріумі» займає наступна група. Поряд з рішенням дидактичних завдань даний метод сприяє вдосконаленню комунікативної культури учнів, навичок роботи в групі.

8. Метод проектів розглядається, як спеціально організований вчителем і здійснюваний навчаються комплекс самостійних дій, що дозволяють знайти рішення певної проблеми (наукової, практичної, творчої, життєвої). Обов'язковою умовою при цьому виступає те, що результати проведеного дослідження повинні бути представлені у вигляді творчого продукту – презентації, відеофільму, плаката, альбому, інструкції і т.ін.

9. Серед інтерактивних методів навчання все більшу популярність останнім часом набуває «кейс-метод» (case-study, метод аналізу конкретних ситуацій). Сутність цього методу полягає в тому, що учням пропонується проаналізувати реальну життєву ситуацію, яка містить в собі

проблему і частіше за все не має однозначного вирішення. Як відзначають автори багатьох статей, кейс-метод має величезний педагогічний потенціал і сприяє досягненню значних успіхів у навчанні. Однак, як зауважує О. Пехота [4], практичне використання даного методу нерідко пов'язане з виникненням труднощів, зокрема, потрібно багато часу на його створення (наповнення змістом, продумування форм подання, визначення видів діяльності учнів, системи оцінювання), а також важливу роль відіграє готовність як навчаються, так і самого вчителя до організації та ведення обговорення.

Висновки. Виходячи з вищезазначеного матеріалу, можемо зробити висновки що, розглянуті нами інтерактивні методи демонструють, як відбувається навчання у взаємодії, як змінюється роль учителя: з головного транслятора інформації на співучасника процесу пошуку знань, а його активність поступається місцем активності учнів. Інтерактивні методи навчання мають широкий спектр можливостей як в цілому в оволодінні мовою, так і зокрема в процесі навчання лексичної сторони мови, а також є ефективним способом розвитку і активізації здібностей учнів до самостійного і творчого мислення.

Список літератури:

1. Біда О.А. Структура і методика інтерактивного уроку. *Початкова школа*. 2007. С. 64–67.
2. Бутрим В.Л. Інтерактивні дидактичні ігри в початковій школі. Київ : Шкільний світ, 2007. С. 56.
3. Варзацька Л.П. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. *Дивослово*. № 2. 2005. С. 89–90.
4. Гейко І.Г. Використання інтерактивних форм і методів навчання. 2004. № 3/4. С. 165.
5. Гергега Т.М. Інтерактивні методи на уроках. № 7. 2004. С. 107–109.
6. Грицьк О.І. Практичне використання інтерактивних методів навчання на уроках у початковій школі. 2011. № 27. С. 2–19.
7. Комар О.С. Інтерактивні методи як інноваційна діяльність сучасного вчителя початкової школи. 2010. № 7. С. 47–59.
8. Пентиліук М.В., Окуневич Т.С. Сучасний урок української мови. Харків, 2007. С. 79.
9. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : СПД Кулінічев Б.М., 2007. С. 43–47.
10. Стребна О.В., Сошенко А.О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків, 2004. С. 103–104.
11. Укладач О.С., Кравчина К.П. Активні та інтерактивні методи навчання. Київ : ЦППО АПН України, 2003. С. 36.

References:

1. Bida, O.A. (2007). Struktura i metodika interaktivnogo uroku [Structure and methodology of the interactive lesson]. *Pochatkova shkola*.
2. Butrim, V.L. (2007). Interaktivni didaktichni igri v pochatkovij shkoli [Interactive didactic games in elementary school]. Kyiv : Skilinii svit.
3. Varzatska, L.P. (2007). Interaktivni metodi navchannya: lingvodidaktichni zasad. [Interactive Teaching Methods: Linguistic Guidelines]. *Divoslovo*, no. 2, pp. 89–90.
4. Geiko, I.G. (2004). Viktoristannya interaktivnih form i metodiv navchannya [Use of interactive forms and teaching methods]. No 3/4, p. 165.
5. Gerega, T.M. (2007). Interaktivni metodi na urokah. [Interactive methods in lessons]. No 7, pp. 107–109.
6. Grick, O.I. (2011). Praktichne vikoristannya interaktivnih metodiv navchannya na urokah u pochatkovij shkoli [Practical use of interactive teaching methods in primary school]. No 27, pp. 2–19.
7. Komar, O.S. (2010). Interaktivni metodi yak innovacijna diyalnist suchasnogo vchitelya pochatkovoyi shkoli [Interactive methods as innovative activity of modern elementary school teacher]. No 7, pp. 47–59.
8. Pentilyuk, M.V., & Okunevich, T.S. (2007). Suchasnij urok ukrajinskoyi movi [Modern lesson of the Ukrainian language]. Kharkov.
9. Pometun, O.I. (2007). Encyklopediya interaktivnogo navchannya [Encyclopedia of Online Learning]. Kyiv : SPD Kulynichev B.M.
10. Strebna, O.V., & Soshenko, A.O. (2004). Interaktivni metodi navchannya v praktici roboti pochatkovoyi shkoli [Interactive teaching methods in primary school practice]. Kharkiv.
11. Ukladach, O.S. & Kravchyna, K.P. (2003). Aktivni ta interaktivni metodi navchannya [Active and interactive teaching methods]. Kyiv : CIPPO APN Ukraini.